

УДК: 141.8:34

Ковнеров О.

кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії,
соціально-політичних і правових наук Донбаського державного
педагогічного університету

**ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРИТЯГНЕННЯ ТА
ВИПРАВЛЕННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ В
УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СИСТЕМИ**

*В статті досліджується філософсько-правові особливості виправлення
засуджених осіб в умовах сучасної пенітенціарної служби.*

Ключові слова: *філософія, право, ув'язнення, покарання, виправлення,
гуманізм, законність, справедливість.*

Ковнеров А.

кандидат философских наук, старший преподаватель кафедры
философии, социально-политических и правовых наук Донбасского
государственного педагогического университета

**ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ ПРИВЛЕЧЕНИЯ И
ИСПРАВЛЕНИЯ ОСУЖДЕННЫХ К ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЛИЦ В
УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОЙ ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ СИСТЕМЫ**

*В статье исследуются философско-правовые особенности
исправления осужденных лиц в условиях пенитенциарной службы.*

Ключевые слова: *философия, право, заключение, наказание, исправление,
гуманизм, законность, справедливость.*

Kovnerov A.

Candidate of philosophical sciences, senior lecturer in philosophy, socio-political
and legal sciences of Donbas state pedagogical university

**PHILOSOPHICAL AND LEGAL ASPECTS OF ATTRACTION AND
CORRECTION OF CONVICTS TO JUSTICE THOSE IN THE MODERN
PENAL SYSTEM**

The article investigates the philosophical and legal features of correction of convicted persons in the penitentiary service.

Keywords: *philosophy, law, detention, punishment, correction, humanism, rule of law, justice.*

Постановка проблеми. Однією із самих актуальних і соціально значимих задач, що стоять перед нашим суспільством сьогодні, безумовно, є пошук шляхів зниження росту злочинності серед молоді і підвищення ефективності її профілактики. Необхідність якнайшвидшого рішення цієї задачі обумовлена не тільки тим, що в країні продовжує зберігатися досить складна криміногенна обстановка, По даним МВД України на 2013 р правоохоронці нарахували 443 665 кримінально караних вчинків (майже на 30 тисяч більше, ніж у 2011-му), а порушників закону - майже 195 тис. чоловік (тобто кожен 235-й). Необхідно звернути увагу на те, що в сферу організованої злочинності втягується усе більше і більше неповнолітніх кримінальними угрупованнями, створеними підлітками. Тільки за 2013 р За вчинення правопорушень до органів внутрішніх справ було доставлено понад 14 тисяч дітей, серед яких 2,2 тисячі - бездоглядних та безпритульних. Злочинність молодіє і приймає стійкий рецидивний характер. А така криміналізація молодіжного середовища позбавляє суспільство перспектив встановлення у швидкому майбутньому соціальної рівноваги і благополуччя.

Аналіз останніх досліджень. Огляд раніше здійснених досліджень по даній проблематиці показує, що більшість із них проводилися в умовах функціонування органів і установ виконання покарань в системі Міністерства внутрішніх справ України (далі МВС) і, як правило, вченими держав близького зарубіжжя (І. Башкатовим, М.Стручковим, М. Якушиним). При цьому, переважна більшість досліджень проведена фрагментарно. Українськими ж вченими питання підбору, вивчення, розміщення та використання кадрів кримінально-виконавчої системи в монографічному плані взагалі не розглядалися. Вивчення раніше виконаних досліджень також показало, що переважну більшість із них було здійснено відносно співробітників органів внутрішніх справ (ОВС), в систему яких входили працівники Управління виконання покарань.

Мета дослідження. Здійснити дослідження філософсько-правового контексту виправлення засуджених осіб в умовах сучасної пенітенціарної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування пенітенціарної системи України передбачає залучення до участі у різних формах роботи з засудженими, зокрема неповнолітніми, досить широкого кола фахівців і представників громадськості. Це пов'язано з цілями такої роботи, які у відповідності до мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, щодо здійснення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила), прийнятих 29 листопада 1985 р., полягають у забезпеченні опіки, захисту, освіти і професійної підготовки з метою надання

неповнолітнім допомоги для виконання соціально-корисної та плідної ролі у суспільстві (п. 26.1). [2, с.80].

У наступному міжнародному документі — правилах Організації Об'єднаних Націй стосовно захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийнятих 14 грудня 1990 р., у спеціальному розділі "Розширення кола спілкування" підкреслено, що слід використовувати всі засоби для забезпечення належного зв'язку неповнолітніх з зовнішнім світом, що їм треба дозволити спілкуватися з представниками організації, які мають надійну репутацію. [2, с.120].

Такими представниками є, зокрема, працівники соціальних служб для молоді (ССМ), до функціональних обов'язків яких входить соціальний супровід неповнолітніх та молоді, яка перебуває у місцях позбавлення волі або звільнилася з них.

Згідно з пунктом 1 Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 року № 1085/2010, утворено Державну пенітенціарну службу України, реорганізувавши Державний департамент України з питань виконання покарань.

Відповідно до цього, Державна пенітенціарна служба України стала центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України.

У березні 2011 року Верховна Рада України прийняла новий Закон України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк».

У квітні 2011 року було прийняте Положення про Державну пенітенціарну службу України.

В той же час безумовним є те, що умови роботи, особливості даного виду державної служби та інші аналогічні відмінності є проблемами специфічного характеру, які повинні розглядатися через призму функціонування даної структури виконавчої влади, тобто через систему завдань та правовий статус даної державної структури, які витікають з чинного кримінально-виконавчого законодавства та положення про Державний департамент України з питань виконання покарань.

Головна роль у рішенні цієї найгострішої філософсько-правової проблеми приділяється соціальній педагогіці, хоча, звичайно, вирішити її можна тільки комплексно, із залученням усіх ресурсів і сил суспільства. Однак інтеграція зусиль суспільства може здійснитися лише в рамках науково обґрунтованого, забезпеченого ефективними технологіями соціально-педагогічної системи перевиховання особистості неповнолітнього за допомогою послідовних педагогічних і виховно-профілактичних впливів, що забезпечують формування особистості з твердими і правильними життєвими установками.

Завдання соціального педагога полягає в тому, щоб неповнолітнього якнайшвидше «вирвати» зі зчеплення несприятливих факторів, «направити» на нього міри виховного та профілактичного характеру, а в деяких випадках приділити йому більше елементарної людської уваги, допомогти сформувати міцні психологічні установки позитивного характеру, допомогти швидше адаптуватись до нових умов.

Знаючи окремі вчинки неповнолітнього, важливо не допустити в подальшому формування в нього антигромадських поглядів та виникнення рецидивів правопорушень. Саме в цьому випадку своєчасний позитивний вплив різноманітних засобів та методів, які може використати соціальний педагог може усунути негативний вплив, замінивши його на соціально-позитивне спрямування.

Основними завданнями соціальної роботи в установах виправної системи є:

- розвиток і зміцнення соціально-корисних зв'язків між ув'язненими і зовнішнім світом;

- підвищення та розвиток соціального статусу укладеного за місцем попереднього ув'язнення чи відбуття покарання, допомогу у встановленні соціально-позитивних горизонтальних зв'язків з іншими особами, допомоги у зміні соціального статусу;

- допомога у побудові такого типу горизонтальних і вертикальних відносин, які, з одного боку, відповідали б цілям попереднього ув'язнення під варту або виконання кримінального покарання, а з іншого - спричиняли б найменші фізіологічні, психологічні, етичні та соціальні витрати для караного;

- сприяння у забезпеченні прийнятних соціально-побутових умов попереднього ув'язнення і відбування покарання;

- допомога у соціальному розвитку ув'язненого, включаючи підвищення його соціальної культури, розвиток соціальних потреб, зміна нормативно-ціннісної орієнтації, підвищення рівня соціального самоконтролю;

- сприяння укладенням в отриманні допомоги фахівців, зокрема в галузі психології, психіатрії і т. д.

- організація та забезпечення соціального захисту тих категорій в'язнів, які потребують її (пенсіонери, інваліди тощо);

- допомога ув'язненим у пошуку соціально прийнятною для них середовища, точки соціального інтересу (робота, сім'я, релігія, мистецтво тощо)

- допомога у вирішенні і зображенні конфліктних ситуацій;

- соціальний розвиток і прогноз розвитку установи;

- сприяння соціально-правової захищеності персоналу.

Принципи пенітенціарної соціальної роботи є одночасно і елементами наукової теорії і основоположними правилами емпіричної діяльності. Вони діляться на загально-філософські, загальнонаукові (організаційно-діяльні,

соціально-політичні, психолого-педагогічні та ін.) і специфічні принципи соціальної роботи. До специфічних принципів соціальної роботи відносяться наступні принципи: універсальності, охорони соціальних прав, профілактики, соціального реагування, клієнтоцентризму, опори на власні сили, максимізації соціальних ресурсів, конфіденційності та толерантності. Названі принципи в повному обсязі застосувати й до пенітенціарної соціальної роботи. У той же час, соціальна робота в пенітенціарній сфері доповнюється такими специфічними принципами, як гуманізм, законність і справедливість.

Принцип законності у діяльності соціальних працівників у пенітенціарній сфері має глибокі моральні підстави. Соціальний працівник повинен сприяти приведенню засудженого до законослухняної поведінки. Найбільш загальний зміст принципу законності впливає з розділу 1 ст. 8, розділу 2 ст. 21-24 та ст. 27 Конституції України: «Кожен зобов'язаний дотримуватися Конституції і чинного законодавства України, поважати права, свободи, честь і гідність інших осіб». Особи, які відбувають покарання зобов'язані неухильно дотримуватися вимог законів, що визначають порядок і умови виконання покарання. Відповідно до ККУ засудженим повинні бути роз'яснені в повному обсязі їх права та обов'язки, умови праці та відпочинку, передбачені для них законом. Реалізація принципу законності при виконанні кримінальних покарань полягає в тому, що, по-перше, має бути суворо дотримано правове становище засуджених, забезпечене неухильне виконання ними покладених на них обов'язків і заборон, по-друге, повинна бути забезпечена реальна можливість використання засудженими або особами, представляють їх інтереси, прав наданих законом. Однак, часто застосування цього принципу до засуджених носить переважно декларативний характер і завдання соціального працівника забезпечувати і використовувати даний принцип до засуджених в реальності.

Принцип справедливості містить вимогу відповідності між практичною роллю різних людей (соціальних груп) у житті суспільства та їхнім соціальним становищем, між їхніми правами та обов'язками, між діянням і відплатою, працею і винагородою, правопорушенням і стягненням, заслугами людей та їх визнанням. Невідповідність у цих відносинах розцінюється як несправедливість. У філософській літературі прийнято вбачати у справедливості два аспекти: зрівнює і розподіляє. Перший пов'язаний з необхідністю забезпечення рівності громадян перед законом, другий аспект свідчить, що "покарання чи інша міра кримінально-правового впливу, що підлягає застосуванню до обличчя яке здійснило злочин, повинні бути справедливими, тобто відповідати тяжкості злочину, обставинам його вчинення і особи винного» (Ст. 7 ККУ).

Принцип справедливості повинен реалізовуватися не тільки виконанням кримінально-каральних правових обмежень, а й застосуванням до засуджених пільг і заохочень. У цілому, справедливість - це один з найбільш важливих принципів, який повинен забезпечуватися у діяльності соціального працівника у пенітенціарній сфері.

Принцип гуманізму. Принцип гуманізму є основоположним у діяльності соціального працівника і знаходить своє вираження в Конституції України, проголошує, що: «людина, її права і свободи є найвищою цінністю» (ст. 3 другого розділу).

Гуманізм - це визнання за кожним можливості повернутися до законослухняного життя в суспільстві. Це визнання співробітниками кримінально-виконавчої системи, засуджених як рівних собі по їх людського ества і сутності. Однак у той же час принцип гуманізму не означає ялового всепрощення, строгість режиму виконання покарання може навіть посилюватися, але подібні заходи не повинні вести до руйнування людського в людині, підривати здоров'я засудженого, перетворювати його в об'єкт маніпулювання. Принцип гуманізму відображається в міжнародних документах про поводження з засудженими. Таким чином, принцип гуманізму - це дієвий інструмент у руках соціального працівника всією своєю діяльністю покликаною спростовувати поширену думку про те, що «тюрма робить жакливим поганой людини, а доброго - поганим».

Соціальний працівник більш ніж інші фахівці пенітенціарної системи повинен орієнтуватися на принцип гуманізму у своїй роботі із засудженими, так як саме він краще за інших розуміє всі наслідки для суспільства поводження з засудженими як з «нижчим істотою». Тому орієнтація пенітенціарної системи саме на морально-гуманістичні принципи і проведення у відповідності з ними пенітенціарної політики є найважливішим завданням сучасного суспільства. І проводити в життя ці принципи має саме соціальний працівник у силу специфічного характеру його професійної діяльності.

Експерти Української Гельсінської спілки з прав людини слушно зазначають, що встановлення адміністративного нагляду суперечить принципу справедливості, закріпленому у ст. 5 КВК України. На сучасному етапі українське суспільство достатньою мірою не усвідомлює переваг альтернативних покарань.

Сьогодні українська пенітенціарна система продовжує перебувати в кризовому стані, незважаючи на суттєве покращення фінансування та умов тримання в'язнів. Переповнення установ, порушення прав людини і тортури, недостатнє фінансування, прогалини в законодавстві - все це має негативний вплив на функціонування пенітенціарної системи України.

Безумовно, за роки незалежності багато чого було зроблено, але за цей період неможливо змінити те, що насаджувалося впродовж усього тоталітарного періоду радянської влади. Ми критикуємо радянську в'язницю не за те, що вона радянська, а за те, що будувалася вона на рабстві, тотальній секретності, колективізмі й мілітаризації, тому і була несумісна з триманням ув'язнених з чесністю, справедливістю і повагою.

Висновки. Якісно нова пенітенціарна філософія - це те, що потрібно сьогодні українській пенітенціарній системі. Ресоціалізація повинна стати не просто метою діяльності установ пенітенціарної системи, а їхньою

філософією, на основі якої виробляються політики, приймаються і виконуються рішення. Право на ресоціалізацію має стати основним правом засудженого й ув'язненого. Якщо держава проголошує себе соціальною і якщо вона застосовує примус у виді кримінального покарання, то вона повинна створити максимальні умови для того, щоб покарання застосовувалося не заради покарання, а заради недопущення скоєння рецидивного злочину.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 3-4. - Ст.21.
3. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України: Закон України від 2 березня 2000 р. //Офіційний вісник. - 2000. - №13. - С. 504
4. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 р. // Юрид. вісник України. - 2005. - № 30
5. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: указ Президента України від 9 грудня 2010 року № 1085 // Урядовий кур'єр. - 2010. - № 234. - (14 грудня)
6. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України: указ Президента України від 6 квітня 2011 року №394 // Офіційний вісник України. - № 28. - (22.04.2011)
7. Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: указ Президента України від 8 листопада 2012 року №631 / 2012 // Урядовий кур'єр - № 209. - (14 листопада 2012 р.)
8. Концепція Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на період до 2017 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України. - № 1511 від 26 листопада 2008 року.
9. Міністерство юстиції України Роз'яснення від 11.07.2012 р. Формування повноцінної системи підготовки пенітенціарного персоналу - головна умова практичних змін у Державній пенітенціарній службі України
10. Бадира В.А. Кримінально-виконавче право: Навчальний посібник / В.А. Бадира, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, М. М. Мінаєв, В. Г. Хашев. - К.: Істина, 2012. - 400 с.
11. Державний департамент України з питань виконання покарань Пенітенціарна галузь - на шляху перетворень / Державний департамент України з питань виконання покарань // Закон і обов'язок. - від 17. 12. 2010.
12. Замніус Віталій Пенітенціарна реформа: існуючі проблеми та законодавчі шляхи їх вирішення / В. Замніус // Часопис Парламент. - 2010. - №4. - С.18-21
13. Іваньков І.В. Тюремні установи в Україні в системі карально-охоронного механізму держави (кінець ХІХ - середина ХХ ст.): дис... канд. юрид. наук:

12.00.01 / Іваньков Ігор Володимирович; Національна академія внутрішніх справ України. - К.: 2005. - 204 арк.: табл.

14. Лісіцков О.В. Державна пенітенціарна служба України: сьогодення та перспективи // Теоретичні та практичні проблеми удосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи України: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (4 травня 2011 р.) // О. В. Лісіцков. - К.: Нац. акад. внутр. справ. - 2011. - С. 316.

15. Мина В.В. Виправлення засудженого як мета покарання крізь призму філософії права / В. В. Мина // Часопис Київського університету права. - 2011. - № 2. - С. 63-67.

REFERENCES:

1. The Constitution of Ukraine of 28.06.1996 p. // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. - 1996. - № 30.

2. Criminal Executive Code of Ukraine of 11.07.2003 p. // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. - 2004. - № 3-4. - Article 21.

3. The number of the State Penitentiary Service of Ukraine Law of Ukraine on March 2, 2000 // Official Gazette. - 2000. - №13. - P. 504

4. The State Penal Service of Ukraine Law of Ukraine on June 23, 2005 // Legal Bulletin of Ukraine. - 2005. - № 30

5. On optimization of central executive power: Decree of the President of Ukraine on December 9, 2010 № 1085 // Government Courier. - 2010. - № 234. - (December 14)

6. On approval of the State Penitentiary Service of Ukraine: Presidential Decree Ukraine from April 6, 2011 №394 // Official bulletin of Ukraine. - № 28. - (22.04.2011)

7. On the Concept of state policy on reforming the State Penitentiary Service of Ukraine decree President of Ukraine from November 8, 2012 №631 / 2012 // Governmental Courier - № 209. - (14 November 2012)

8. The concept of the State Target Program of reforming the State Penitentiary Service for the period until 2017, the Cabinet of Ministers of Ukraine. - № 1511 of 26 November 2008.

9. Ministry of Justice of Ukraine from 11.07.2012 Explanation district. Forming a complete training system for prison staff - the main condition for the practical changes in the State Penitentiary Service of Ukraine

10. Badyra VA Criminal Enforcement Law: Textbook / VA Badyra, SF Denisov, TA Denisova, M. Mina, VG Hashev. - K.: The Truth, 2012. - 400 p.

11. State Department of Ukraine for Execution of Punishments Prison industry - towards transformation / State Department of Ukraine for Execution of Punishment // Law and duty. - From 17. 12. 2010.

12. Vitaly Zamnius Prison reform: the existing problems and legislative solutions / V. Zaminus // Journal Parliament. - 2010. - №4. - S.18-21

13. Ivankov IV The prison institution in Ukraine in the system of penal and security mechanism of the state (late nineteenth - mid twentieth century.): Thesis ...

candidate. Legal. Sciences: 12.00.01 / Igor Ivankov; National Academy of Internal Affairs of Ukraine. - K .: 2005. - 204 pp .: Table.

14. AV Lisitskov State Penitentiary Service of Ukraine: Present and Prospects // Theoretical and practical problems of improvement of the penitentiary system of Ukraine: All-Ukrainian. scientific-practic. Conf. (4 May 2011) // V. Lisitskov. - K .: Nat. Acad. ext. cases. - 2011. - S. 3YI6.

15. Mina V. Correction as the purpose of punishment in the light of the philosophy of law / V. Mina // Journal Kyiv University of Law. - 2011. - № 2. - P. 63-67.